

Tuijotusta Absinttiin

KASARI, Heikki. Patterns of Television Viewing in Finland. Akateeminen väitöskirja. Somero 1985. 235 s. + liitteet.

Television katselua selittää Kasarin mukaan toisilleen kaksi vastakkaista mallia: valikoiva (selective) ja valikoimaton (habitual) katselu. Kasari pyrkii yhdistämään nämä mallit ja koettelemaan empiirisesti rakentamaansa selitystä television katsomisesta.

Kasari haluaa siis empiirisesti kuvata suomalaisten tv-katsomistavat. Sen lisäksi hän haluaa kumota empiirisellä aineistollaan George Gerbnerin parikymmenvuotisen vastaavan aineiston tulokset Yhdysvalloista.

Tämä on kummallinen sisäänrakennettu ajatus työssä: Yhdysvalloissa kerätty aineisto ei päde kotimaassaan eikä Suomessa, mutta Suomessa kerätty aineisto kumoaa yhdysvaltalaisen aineiston ja pätee sen päälle vielä Suomessa.

Asetelmassa paljastuu heti työn empiirisen ja teoreettisen osan ristiriita. Television katsominen on Kasarille vain laatikon tuijotusta universaalina ilmiönä. Tuijotus pyritään "selittämään" keräämällä tietoja katsomispreferensseistä Suomessa ja tekemällä näistä johtopäätöksiä itse katsomismotiiveihin.

Mutta Kasari ei kuitenkaan käsittele Gerbnerin keskeistä teesiä televisiosta kulttuurisena tuotteena, joka lisäksi vaikuttaa kulttuuriin. Gerbnerin käsitteet kultivaatio, "pääkadulle" joutuminen ja kaupallinen populismi perustuvat kuitenkin vain katsomismääriin (Gerbner ym. 1987, 27-35, 1984a, 331-334 ja 1984b, 288-289). Gerbnerin mukaan televisiota rankasti (heavy) katsovat näkevät maailman toisin kuin vähän katsovat (Gerbner ym. 1979, 193).

Television katsominen on sosiologis--kulttuurinen ilmiö, eikä yksilöpsykologinen mieliohjelman valinta. Kasari vain

viittaa siihen, että katselu Yhdysvalloissa on toista kuin meillä (s. 12), mutta epäilyistään huolimatta haluaa heti kehitellä katsomisen universaalien mallin (s. 58).

Näin Kasarin käyttämä **valikoinnin käsite** jää työssä kuin roikkumaan ilmaan. Kulttuuriset erot vaikuttavat television katsomiseen, mutta katsoja kuitenkin aina valikoi Kasarin työssä katsomansa ohjelman. Kasari ei edes pohdi sitä, mitä valikointi merkitsee kahden (Suomi) tai kymmenien ohjelmien (Yhdysvallat) välillä.

Valikoinnin käsite on työssä täsmen-tämätön ja kuitenkin työ lepää täysin käsitteen varassa. Kasari ottaakin piiloisen valintamallin annettuna (s. 62) ja vain sitä varten hän vaatii aineistolta tiettyjä vaatimuksia.

Kasari on kiinnostunut lähinnä empiiristen aineistojen keräyksestä sekä paneeli-asetelmasta. Oikeastaan Kasari ei ole kiinnostunut television katsomisesta vaan jonkinlaisesta katsomisen luotettavasta mittaamisesta.

Luotettava mittaaminen on kiinnostanut Kasaria jo pitkään (Kasari 1981 ja 1983 sekä Kasari & Haukatsalo 1982). Kasari on ollut kovasti huolestunut siitä, että empiiriset tulokset ovat eri aikoina Suomessa antaneet erilaisia "tuloksia katsomisen määrästä" (1981, 22).

Ratkaisua ongelmaan Kasari hakee käsitteestä **katsomisuskollisuus**: katsojat seuraavat jollakin tavalla ohjelmaprofiilia ja tätä Kasari haluaa "selittää".

Katsomisuskollisuuteen puolestaan päästään selvittämällä, onko television katsominen pohjimmiltaan valikoivaa vai ei (Kasari & Haukatsalo 1982, 12-13). Tuohon aikaan Kasari sentään vielä totesi, että vastaus riippuu käsitteen valikoivuus määrittelemisestä. Nyt jää työssä paitsi valikoivuus myös katsomisuskollisuus määrittelemättä.

Suhtautuminen käsitteisiin on väitöskirjassa täysin empiiristä. Katsominen ratkeaa kahden mallin väliltä; ensin vain toinen (habitual) valitaan pois ja jäljelle jäänyt (selective) koetellaan empiirisellä aineistolla.

Ensimmäiseen ratkaisuun Kasari päätyy etsimällä eri katsomismalleja (ss. 13-31) McQuailin & Windahlin pienestä tutkielmasta (1981). Hän ei rakentele tutkimuksensa viitekehystä teoriahistoriallisesti. Televisiotutkimuksen historial-

linen yleiskatsaus on ylimalkainen parin sivun esittely.

Kuvaavaa koko työlle on, että sen pääasiallisen kritiikin kohteena oleva Gerbnerin ajattelu perustuu lähinnä toisen käden lähteeseen.

Valikointi

McQuailin & Windahlin kirjanen antaa Kasarille katsomisen mahdolliset mallit. Tuolloin Lazarsfeldin 2-vaihehypoteesikin on katsomismalli.

Kasari siis sotkee jo lyhyessä teoriahistorian jaksossa katsomisen ja valikointiin käsitteet pahasti. Lazarsfeld ja kumppanit vain tulkitsivat saamiaan sanoman vaikutuksen tuloksia valikoinnin käsitteellä. Oletettu vaikutusettomuus tulkittiin oletetulla valikoinnilla.

Kasari näkee katsomisen yksinkertaisena tapahtumana, valikointina ohjelmien (oletetusta) joukosta. Kasarin työssä yksilö joko katsoo Aitiopaikkaa tai ei. Molemmissa tapauksissa hän on tietysti tehnyt valinnan.

Määritelmän mukaan valikointi syntyy siten varsin helposti. Suomessa on kaksi tv-kanavaa ja nappulan vääntö merkitsee Kasarille teoreettisesti ottaen "teoriaa valikoinnista". Tämän jälkeen täytyy vain selvittää empiirisesti nappulanväännön varianssi suomalaisten katsojien keskuudessa.

Työssä on pohjana koko ajan ns. käyttäytymistutkimuksen mukainen lähestyminen: piilossa oleva motiivi selittää katsomisen. Mutta tätä yhteyttä Kasari ei tiedosta. Hän vain päätyy erillisten mallien avulla käyttäytymistutkimuksen motivaatiosuuntauksen ja informaation prosessointisuuntauksen yhdistämiseen.

Näin ajatellen katsoja asettuu vapaaehtoisesti lineaarisen viestintäprosessin eteen ja valikoi siitä sanomia joidenkin oletettujen tekijöiden sitten selittäessä tuota valikointia (ss. 54-73). Katsomisen määrää jo ennen empiriaa valikointi, se vain selitetään jälkikäteen mitä ihmeellisimmillä muuttujilla.

Kasari ei puutu missään työn vaiheessa katsomisen "teoriasta" käytyyn keskusteluun. Kasari ei edes hahmottele katsomisen prosessia, vaan katsominen on mieltymisvalintaa.

Mutta monet lineaarisen asetelman valinneetkin tutkijat näkevät katsomisen

sentään kompleksisena tapahtumana (Watt 1979, 83-85). Televisio ei ole vain ohjelmiston tarjoaja vaan myös sosiologinen väline, sanoo Comstock (1978, 21-22). Katselu merkitsee katsojan elämälle muutakin kuin ohjelmavalintaa tai tietyn ohjelman aktuaalista katsomista (Noble & Freiberg 1985, 22-23).

Kasari olettaa aktiivisen katsojan roolin liian herkästi valikoinniksi, vaikka katsoja saattaa vain "kontrolloida ympäristöään" mielikuvituksenkin tasolla (McIlwraith & Schallow 1983, 78-91). Kasarin tulisi pikemminkin tarkastella television yleisyyttä "luonnollisena ympäristönä" kuin jonain erityisenä ohjelmana (Medrich 1979, 171-176).

Gerbnerin kultivaatioanalyysin paras puoli onkin yrityksessä ymmärtää television dynamiikka aikamme kulttuurin keskeisenä piirteenä (Gerbner ym. 1987). Tämä näkökulma olisi auttanut Kasariakin ymmärtämään mitä valinta on Suomessa ja Yhdysvalloissa.

Oppiminen

Kasari ei ajattele, että ihmiset saattaisivat tottua välineisiin ja oppia niiden käytön. Näin kävi nopeasti radionkin kohdalla (Lazarsfeld 1940, 255): radio loi oman käyttäjätyyppinsä. Nuoriso suosi jo tuolloin radiota joka syrjäytti sanomalehden (Schramm & Huffer 1946, 180-181). Ja jo vuonna 1963 televisio oli Yhdysvalloissa tärkein uutislähde ihmisille (Roper 1978, 221).

Lapsi oppii katsomaan televisiota. Lapset eivät enää edes kiinnitä Yhdysvalloissa tietoisesti huomiota katsomiseen (Alexander ym. 1981, 250-251). Korrelaatio katsomisen ja sosioekonomisen aseman välillä on myös murtumassa: katselu on totaalista (Wartella ym. 1979). Siitä huolimatta lapsikatsojat yrittävät tavalla tai toisella konstruoida jotain järkeä katsomiseen ja sen tarjoamaan maailmaan (Dorr 1980, 221-226).

Valikoiva ja valikoimaton katsominen saattavat tapahtua yhtä aikaa katsojan preferensseissä (Rubin 1984, 75-76 ja 1979, 117-118). Jopa erilaiset katsojatyypit saattavat valita erilaisia ohjelmia mutta siitä huolimatta katsominen saattaa olla valikoimatonta (Espe & Seifert 1986, 322).

Valikointi ei ole niinkään ohjelman

ominaisuus kuin katsojan oman tilan ilmentymä, sanovat Bryant & Zillman (1984, 4-5).

Kasarille valikoimaton katsominen olisi vain sitä, että katsominen ei vaihtelisi vuodenajan, viikon tai päivän suhteen. Se on kummallinen määritelmä. Eikö Kasari ole koskaan ollut lomalla Suomessa heinäkuussa?

Empiria

Suomessa katsominen varioiden vuodenaikojen ja päivien mukaan (s. 95). Mutta silloin ei enää jälkikäteen ole paljoa apua elämäntapa-selittäjästä (s. 107). Kasari ei kysy, miksi katsomisessa on eroa 5h/viikko kesällä ja talvella. Siinä vain on eroja. Mutta siitä huolimatta tämä variaatio tukee Kasarin mukaan valikoivaa katsomista (s. 108).

Mutta eikö tässä tapauksessa voisi olettaa, että elämäntapa ("olla lomalla") selittää pikemminkin katsomisen ("vähäisyyden") kuin ohjelman valikoinnin? Tai kun 10-14 -vuotiaat rankkaavat Ritari Ässän ykköseksi suosikkilistallaan, mutta yli 50-vuotiailla se on vasta sijaluvulla 201, niin onko se todella vain valikointia? Tai kun Levyraati on lapsilla vasta 42. mutta vanhuksilla 3. (s. 126)?

Kasarin käyttämä valikoinnin käsite on niin yleinen, että jokainen katsomispreferenssin ero sulkeutuu sen piiriin. Luultavasti suosikki-iskelmistä, urheilusta, kirjallisuudesta, ruokailutavoista ja melkein mistä tahansa inhimillisen elämän alueesta saisi vastaavalla metodilla esiin valikoinnin käsitettä tukevia tuloksia.

Kasarin keräämät aineistot osoittavat vihdoin, että viikottainen katselu Suomessa on vain puolet tai jopa kolmannes Yhdysvalloissa havaitusta katselusta. Jos joku katsoo televisiota 30 tuntia viikossa, niin onko enää mitään järkeä nimitää sitä valikoivaksi katseluksi vaikka hän jättäisikin uutiset tyystin pois?

Kasari selittääkin kunkin ohjelman saamaa suosiota ensin ohjelmista ja sitten yleisöstä lähtien. Vastoin Kasarin kirjoittamaa tulokset tukevat kovasti valikoimatonta katsomista (s. 150).

Esimerkki 1. Ohjelman suosion selittää muuttuja "katsomisuskollisuus". Mita muuta se on kuin tapa katsoa Dallasia (s. 157)?

Esimerkki 2. Ohjelman suosion selittää muuttuja "keskiviikko klo 19.30, kanava 1". Mutta silloin on tietysti tullut kanavalta 2 ulos joku sellainen ohjelma, että se painii aivan eri sarjassa kuin kanavan 1 ohjelma. Mitä muuta tämä "valinta" voi olla kuin valikoimatonta katsomista?

Esimerkki 3. Ohjelman suosion selittää muuttuja "perjantai klo 22, kanava 1". Katsomisen varianssin selittää silloin parhaiten kaksi muuttujaa: ikäryhmä 25-34 -vuotiaat ja ikäryhmä 15-24 -vuotiaat. Kasarin johtopäätös on suorastaan tyrmäävä: "This gives support to the hypothesis of the variation in program output having an influence on viewing behavior" (s. 158).

Jos nuoriso (15-24 v.) on perjantaisin klo 22 poissa kotoa ja lapsiperheet (25-34 v.) istuvat tiukasti kotona katsomassa televisiota, josta tulee ohjelmaa kahdelta kanavalta, niin kuinka tämä tilanne tukee ajatusta valikoivasta katsomisesta? Entä korsuradio perjantai-iltaisoin 1940-luvulla? Suositua ohjelmaa? Valikoivaa kuuntelua?

Kasarin työssä ei ole oikeastaan "todellista katsojaa". Hän ei kytke saamiaan empiirisiä tuloksia reaaliseseen katsojaan. Kasarille 15-34 -vuotiaat on vain "rakenemuuttuja". Kuinka silloin voisi syntyä mitään järkevää katsomismalliakaan?

Valikoinnin käsitteen lähes täydellinen puuttuminen työstä kaataa koko työn selitysaselman. Mielenkiintoiset empiiriset tulokset submalaisten tv-katsomisesta jäävät ilmaan. Kasari joutuukin pyörittämään aineistonsa läpi kahteen kertaan. Ohjelmien suosio selitetään regressioanalyysillä ja ohjelmien katsomisen faktori- ja klusterianalyysillä.

Kasari saakin näin esiin viisi klusteria eli ryhmää ohjelmien katsomista. Näitä kuvaavat sitten erilaiset taustamuuttujat. Puolet katsomisesta on ns. keskimääräiskatsomista, puolet suuntautuu joko kotitai ulkomaiseen ohjelmistoon. Tällaisen tuloksen voisi tulkita oikein kauniisti pelkäksi valikoimattomaksi katsomiseksi, tavaksi tuijottaa televisiota (ss. 166-180).

Mutta Kasari on eri mieltä. Hänelle tulokset kertovat jälleen vain valikoivasta katsomisesta (s. 183).

Kasarin työ päättyykin huikeaan credoan. Jopa kahden kanavan katsomis-

tilanne on aktiivista ja pääasiallisin katsomisen piirre on valikoivuus, sanoo Kasari (s. 206). Kasarin kymmenissä eri yhteyksissä toistama tulos katselun valikoivuudesta Suomessa jää siten Kasarin omienkin sanojen mukaan koko työn päätulokseksi (s. 216).

Työnsä tulosten johtopäätöksissä Kasari sen sijaan autuaasti nohtaa työn alussa uhoamansa Gerbner-kritiikkiin. Siitä hän ei mainitse enää sanaakaan. Olisiko hän se enne työn todellisista tuloksista?

Kasari ei kertaakaan työssään tarkastele Gerbnerin käsitystä viestinnästä (esim. 1966 ja 1967). Tällöin Kasarilta jää täysin tietämättä Gerbnerin vaikein ongelma, teoreettisen viestintäkäsityksen ja empirisen aineiston välinen "ristiriita" (Newcomb 1978, van Poeke 1980). Kasari putoaa itse samaan loukkuun.

Kasarin työ ei vastaa kysymykseen, mitä television katsominen on. Hän ei tunnu tietävän paljoakaan katsomiseen liittyvästä tutkimusperinteestä (esim. Salomon & Cohen 1978, Rubin 1981, Rubin & Rubin 1982 a ja b, Prokop 1983, Elliot 1973) tai vapaa-ajan ja katsomisen välistä suhdetta käsittelevää pitkää perinnettä (esim. Meyerson 1957, Robinson 1969) tai ns. lakkotutkimuksia (esim. Berelson 1949), jotka tukevat valikoimattoman katsomisen "universaaliutta" (esim. Cohen 1981).

Kaikkien näiden selitysten mukaan television katsominen on riippunut täysin mahdollisuudesta katsella eikä niinkään yksittäisen ohjelman mahdollisesta valikoinnista (Robinson 1969, 220 ja Firsov 1974, 87). Jo Kasarin käyttämä yksilökatsojan käsite on teoreettisesti ajatellen hankala (Lull 1980, 201-202). Mutta ohjelman katsomismäärän mittaamisessa, päälukujen määrässä, se tietysti saattaa toimia.

Kasarin työ kosketteleekin lähinnä television katsomisen empirisen mittauksen ongelmaa. Pahinta on, että empiristen tulosten tulkinta rajoittuikin vain ohjelman valikointiin; television katsomisesta se ei kykene selittämään mitään. Kasari ei tunne mielenkiintoa ohjelmavirran imuun (semiotikka) eikä television tuijotukseen (sociologia).

Ilkka Kahma

Kirjallisuus

- ALEXANDER, A. ym. Estimates of Children's Television Viewing by Mother and Child. *Journal of Broadcasting* 25(1981):3, 243-251.
- BERELSON, B. What 'Missing the Newspaper' Means. Teoksessa Lazarsfeld & Stanton (eds.): *Communication Research 1948-1949*. New York, 1949.
- BRYANT, J. & ZILLMAN, D. Using Television to Alleviate Boredom and Stress: Selective Exposure as a Function of Induced Excitational States. *Journal of Broadcasting* 28(1984):1, 1-20.
- COHEN, A. People Without Media: Attitudes and Behavior During a General Media Strike. *Journal of Broadcasting* 25(1981):2, 171-180.
- COMSTOCK, G. The Impact of Television on American Institution. *Journal of Communication* 28(1978):2, 12-28.
- DORR, E. When I Was a Child, I Thought as a Child. Teoksessa: WHITNEY, S. & ABELES, R. (eds.) *Television and Social Behavior*. Hillsdale 1980.
- ELLIOT, P. Uses and Gratification Research: A Critique and a Sociological Alternative. University of Leicester 1973 (mimeo).
- ESPE, H. & SEIWERT, M. European Television-Viewer Types: a Six-Nation Classification by Programme Interests. *European Journal of Communication* 1(1986), 301-325.
- FIRSOV, B. Mass Communication, Television, Man. *Studies in Broadcasting* 1974:10, 77-79.
- GERBNER, G. On Defining Communication: Still Another View. *Journal of Communication* 16(1966):1, 99-103.
- GERBNER, G. Mass Media and Human Communication Theory. Teoksessa: DANCE, F. (ed.). *Human Communication Theory*. New York 1967.
- GERBNER, G. Political Functions of Television Viewing: A Cultivational Analysis. Wien 1984.
- GERBNER, G. et al. The Demonstration of Power: Violence Profile No. 10. *Journal of Communication* 29(1979):3, 177-196.
- GERBNER, G. ym. Political Correlates of Television Viewing. *Public Opinion Quarterly* 48(1984):2, 283-300.

- GERBNER, G. ym. Living with Television: The Dynamics of the Cultivation process. Teoksessa: BRYANT & ZILLMAN (eds.). Perspectives on Media Effects. Hillsdale, 1987.
- KASARI, H. Voiko television katsomisen määrää mitata luotettavasti. MTV, Sarja A 2/1981.
- KASARI, H. Elämäntyyli muuttajat televisioyleisön kuvaajina. MTV, Sarja A 2/1983.
- KASARI, H. & HAUKATSALO, J. Viewing Loyalty: Are There Any Predictable Patterns? MTV, Sarja A 2/1982.
- LAZARFELD, P. Radio and the Printed Page. New York, 1940.
- MEDRICH, E. Constant Television: A Background to Daily Life. Journal of Communication 29(1979):3, 171-176.
- LULL, J. The Social Uses of Television. Human Communication Research 6(1980):3, 197-209.
- MEYERSON, R. Social Research in Television. Teoksessa: ROSENBERG & WHITE (eds.). Mass Culture. London, 1957.
- McILWRAITH, R. & SCHALLOW, J. Adult Fantasy Life and Patterns of Media Use. Journal of Communication 33(1983):1, 78-91.
- McQUAIL, D. & WINDAHL, D. Communication Models. Singapore, 1981.
- NEWCOMB, H. Assessing the Violence Profile Studies of Gerbner and Gross. A Humanistic Critique and Suggestion. Communication Research 5(1978):3, 264-282.
- NOBLE, G. & FREIBERG, K. Discriminating between the Viewing Styles of the Commercial and ABC TV Viewer. Media Information Australia 36(1985):, 22-33.
- Van POECKE, L. Gerbner's Cultural Indicators. The System Is the Message. Teoksessa: WILTHOLT, G. & de BOCK, H. (eds.). Mass Communication Review Yearbook, Volume 1. Beverly Hills, 1980.
- PROKOP, D. Problems of Production and Consumption in the Mass Media. Media, Culture and Society (1983):5, 101-116.
- ROBINSON, J. Television and Leisure Time: Yesterday, Today, and (Maybe) Tomorrow. Public Opinion Quarterly 33(1969):2, 211-222.
- ROPER, B. Changing Public Attitudes toward TV and Other Media. 1959-1976. Communication 4(1978), 220-238.
- RUBIN, A. Television Use by Children and Adolescents. Human Communication Research 5(1979):2, 109-120.
- RUBIN, A. An Examination of Television Viewing Motivations. Communication Research 8(1981):2, 141-165.
- RUBIN, A. Ritualized and Instrumental Television Viewing. Journal of Communication 34(1984):3, 67-77.
- RUBIN, A. & RUBIN, R. Older Persons' TV Viewing Patterns and Motivations. Communication Research 9(1982a):2, 287-313.
- RUBIN, A. & RUBIN, R. Contextual Age and Television Use: Reexamining a Life-Position Indicator. Teoksessa: BURGOON, M. (ed.). Communication Yearbook 6, Beverly Hills, 1982b.
- SALOMON, G. & COHEN, A. On the Meaning and Validity of Television Viewing. Human Communication Research 4(1978):3, 265-270.
- SCHRAMM, W. & HUFFER, R. What Radio Means to Middleville. Journalism Quarterly 23(1946):2, 173-181.
- WARTELLA, E. et al. The Mass Media Environment of Children. American Behavioral Scientist 23(1979), 33-52.
- WATT, J. jr. Television Form, Content Attributes, and Viewer Behavior. Teoksessa: VOIGHT, M. & HANNEMAN, G. (eds.) Progress in Communication Sciences, vol. 1. Norwood, 1979.

Kokooma rauhaa

PEACE and communication. Media contribution to worldwide security and peace. Edited by Tapio Varis. Universidad para la Paz, San José, Costa Rica, 1986. 305 s.

Joillain kirjoilla on enemmän tekemistä lintujen kanssa kuin toisilla. Tällä enemmän; sen tunnuksena on maapalloa siipiensä suojassa pitävä kyyhky, sen toi-